

2023. július 19.

RÍTUSAKADÉMIA

2.szám

időszakosan megjelenő online folyóirat

A népi jámborság megnyilvánulásának egy formája, a litánia

Benedek András

A szentségek (sanctitas) és szentelmények (sacra-mentalia) fogalmát nyagyjából ezer éve különbözteti meg az egyház. A XI. században kezdték a két fogalmat szétválasztani, azon elv szerint, hogy a hét szentséget Krisztus rendelte el.

2. oldal

A liturgia születése – Visszatérés a tevékeny részvételhez

Dr. Maróti Gábor

A teológiai köznyelv leginkább a II. Vatikáni Zsinatnak tulajdonítja a *participatio actiosa* (tevékeny részvétel) kifejezést, azonban a terminológia X. Piusz pápától származik, aki már jóval a zsinat előtt szembesült a trienti rítus számos értéke és szépsége mellett azzal a ténnyel, hogy a jelen lévő hívők sem intellektuálisan, sem aktuálisan nem részesei a cselekményeknek...

3. oldal

A kereszt, győzelem vagy szégyen?

Dr. Maróti Gábor

Nem megközelítés kérdése a feltámadás, hanem létszükséglet. E nélkül az életünk kimerülne abban, amit tapasztalunk, de nem remélhetnénk semmit, ami több az általunk felfogható és érthető jelennél.

4. oldal

IMPRESSZUM

Szerkesztő és üzemeltető: Benedek András

Elérhetősége: templomi.hangfelvetel@gmail.com

E-mail: ritusakademia@gmail.com

A tárhelyszolgáltató adatai: bloglap.hu

Alapítva: 2023

Benedek András

A népi jámborság megnyilvánulásának egy formája, a litánia

A szentségek (*sanctitas*) és szentelmények (*sacramentalia*) fogalmát nagyjából ezer éve különbözteti meg az egyház. A XI. században kezdték a két fogalmat szétválasztani, azon elv szerint, hogy a hét szentséget Krisztus rendelte el. A szentelmények az Egyház imádsága által imádságának segítségével előkészítik a lelket a kegyelem befogadására és segítenek azzal együttműködni¹. Ezek között (meg)áldások, szentelések, szertartások találhatók, melyek közül az egyik a népi jámborság megnyilvánulásának egyik legelterjedtebb formája, a litánia.

A "litánia" a görög 'lité', 'litaneia' szóból származik, melyek jelentése: könyörgés. Egy dialógust alkot az előimádkozó invokációi és a nép válaszai. Istenhez, vagy a szentekhez szóló könyörgéssorozat, hiszen a leggyakoribb válaszok: „Irgalmazz nekünk!”, „Könyörögi érettünk!”, „Hallgass meg minket!” stb.

Bibliai előképek:

- 46. zsoltárban: „Velünk van a Seregek Ura, a mi menedékünk Jákob Istene!”
- 118. és 136. zs: „Mivel irgalma örökké megmarad.”
- Dán 3, 52-90: „Dicséretre méltó és magasztos örökké!”

Tulajdonképpen a szentmisében is megjelenik a hívek könyörgésénél, a görög szertartásban pedig az ekténiában.

A legrégebbi és – emiatt valószínűsíthetően – a többi litánia modellje a Mindenszentek litániája. (Néhány további litánia: Jézus neve, Jézus Szíve, Oltáriszenség, Krisztus szenvedése, Szent József, stb.) 1601-ben VIII. Kelemen pápa a Mindenszentek- és a Lorettói litánia kivételével betiltotta a litániák liturgikus használatát. 1917-ben pápai jóváhagyáshoz kötötték a litániákat, 1983-ban azonban feloldották a megkötést.

A II. vatikáni zsinat előtt esténként nem volt szentmise, de a jámbor hívek szívesen gyűltek imára a templomokban. Vasárnaponként és ünnepnaponként a Lorettói-litániát énekelték leggyakrabban ilyenkor. Az ún. Máriás-évszázadban (1854-1954) terjedt el az a szokás Magyarországon, hogy május folyamán minden nap elvégezték a Lorettói-litániát.

Eredete a Párizsban fennmaradt, 1200 körüli litánia, mely a Boldogságos Szűz Máriát köszönti és hívja segítségül. Mai formájában a Szűzanyát közel ötven megszólítással illetjük benne, melyek külön-

böző (Isten szűz Anyja, ószövetségi előképek, oltalmazó, királynő, stb.) csoportosításokra bonthatóak.

Maga az elnevezés állítólag onnan ered, hogy Canisius Szent Péter Lorettóban hallott egy litániát énekeleni 1558-ban, s ezt fölvette későbbi kis imádságos könyvébe.

Mind a mai napig is újabb és újabb invokációk csatolódnak hozzá. Közülük néhány a múlt században került a litániába:

Áteredő bűn nélkül fogantatott Királynő: IX. Piusz pápa dogmája nyomán

Béke Királynője: XV. Benedek pápa engedélyezte az I. világháború nyomán

Magyarok Nagyasszonya: XIII. Leó pápa engedélyezte a magyaroknak ezen invokáció alkalmazását

Mennyekbe felvett Királynő: XII. Piusz pápa 1950-es dogmája nyomán

Egyház Anyja: VI. Pál pápa a II. Vatikáni Zsinat után rendelte el használatát.

Így alakult a litánia tehát, és alakul továbbra is. Jámborságból, jószándékból, Istenfélelemből, hiszen a májusi esti litániák mögött a végtelen és örök Istent dicsérjük.

¹ Magyar Katolikus Lexikon: szentelmények

Dr. Maróti Gábor

A liturgia születése – Visszatérés a tevékeny részvételhez

A liturgikus mozgalom és más kezdeményezések, lelkeségi irányok hatására az észszerű igényt figyelembe véve a II. Vatikáni Zsinaton a szent liturgiával foglalkozó bizottság és a teológiai szakértők egyetértésével a liturgiával kapcsolatos legfontosabb alapelv a tevékeny részvétel lett, ezért a participatio actuosa kifejezést ma a zsinatnak tulajdonítják.

A liturgikus cselekmények tartalmából való résztesedést a liturgiatudomány belső és külső rétegre bontja. A belső részesedést a személyes találkozás, az istenkép fejlődése, változása, a megszentelődés, az egyéni válaszok és kérdések jelentik; míg a külső részesedés a fenti tartalmak közösségi megélése a liturgia funkcionális szimbólumértelmezési rendjében (gesztikuláció, formák). A két részesedési modell nem függetleníthető egymástól, mert ebben az esetben vagy elméletté, vagy ritualizmusná válna, ami ellentét a liturgia céljával (közös és nyilvános istentisztelet). A tevékeny részvétel a belső és külső típus arányos érvényesülésével fejlődve minden liturgiaeseményben a hit újjászületését eredményezheti, ezért elengedhetetlen feladata az egyházi közösségnek, hogy lehetővé tegye a cselekményekben való gyümölcöző részvételt minden krisztushívő számára.

Az ember közösségi kultúrájára jellemző, hogy a személyes, egyéni belső világot, érzelmeket és vágya-

kat megosztja a külső környezettel. Ebből a készletéből fejlődött az ábrázoló művészet, a verbális és zenei alkotó tevékenység és a hit tartalmainak kifejezése. Az érzelmi megosztás önkilépése a tevékeny részvétel külső jellegének elsődleges motívuma, ezért a liturgikus nevelés során előtérbe kell helyezni azokat a teológiai igazságokat, amelyek a szimbólumértelmezés folyamán a rítusalanyokat cselekvésre ösztönözve szembesítik a követendő értékrenddel. Így válhat a tevékeny részvétel tudatosná, tehát mindazt, amit a részesedési folyamat külső rétegeként valósítunk meg, érthetővé és lehetőség szerint tapasztalhatóvá, felfoghatóvá, követhetővé kell tenni a liturgiában részt vevők számára.

A Karoling-kor előtt nem volt jellemző probléma a liturgia érthetősége és a részvételi lehetőség. A társadalmi és kulturális átszerveződés következtében a liturgia szerkezete, nyelve, tartalma; tehát megjelenése egyre jobban eltávolodott a hívőktől. A nép liturgikus szerepét leginkább a jelenléttel azonosították, és a cselekményeket szinte kizárólag a szolgálattevőkre korlátozták. Az egyéni megszentelődés és a rituális analízis közösségi karakterének követésére látszólag nem volt szükség, ugyanis a társadalomra jellemző volt az Egyház által megkívánt liturgikus reprezentáció általános teljesítése. Ettől függetlenül a keresztény nép

nem távolodott el a megjelenésében elidegenedő liturgia gyakorlatától, hanem kereste azokat a formai megoldásokat, amelyek keretében érvényesülhetett a hit tartalma melletti tanúságtétel. Így keletkeztek a nép számára jelentést hordozó tropizációk és a szekvenciairodalom egy része, a szentségek mintájára létre jövő szentelmények, valamint a népi jámborság egész Európára jellemző, regionális hagyományokon alapuló és részben ma is alkalmazott változatai.

A liturgikus tevékenység soha nem szűnt meg teljesen, hiszen a szertartásokon való testtartások, gesztusok, állás, térdelés, térdhajtás továbbra is gyakorlatban maradt, de a II. Vatikáni Zsinat rituális alapszándéka szerint vissza kell térni a tevékenység eredeti, egyházatyák korában kialakult szemléletéhez, tehát minden hívőnek az ontológiai és intellektuális képességének megfelelően kell részesednie a liturgikus cselekményekből. A mozgalmi jelleggel, programszerűen készített részvételi cselekvés veszélye, hogy látszateaktivitást eredményezhet, ami nem más, mint az ábrázolt tartalom dramatizált előadása, és ez lenne a liturgia megszűnésének egyik első lépése. A cselekvési kényszer helyett személyes elköteleződésből és hitből táplált tanúságtételt kifejező, egyéni döntésen alapuló kreatív és engedelmes liturgikus részvétel keretében születhet újjá a kultuszközösség hite.

Dr. Maróti Gábor

A keresztt, győzelem vagy szégyen?

Nem megközelítés kérdése a feltámadás, hanem létszükséglet. E nélkül az életünk kimerülne abban, amit tapasztalunk, de nem remélhetnénk semmit, ami több az általunk felfogható és érthető jelennél. A megígért új élet nem rögzül kirekesztő módon csak bizonyos értékekhez, hanem bevonó módon közelít meg minden személyt. A húsvéti liturgia funkcionalitásának egyik létkérdése, hogy mennyire vagyunk képesek tudatos részvételre erre az évenként csak egyszer megtörténő rituálisan gazdag eseménysorban.

Liturgiánk a II. Vatikáni zsinat óta az egyszerűen és egyértelműen megjelenő és megértett formanyelven közöl, azonban ebben az imitatív kommunikációs folyamatban szinte egyetlen különböző formanyelven szólal meg a Szent háromnap cselekményrendje. A húsvéti történetből ismert folyamat két végpontja a keresztt és a feltámadás. Az ember boldogságáért vállalt önküresítő és helyettesítő áldozat nem pillanatnyi gesztus, vagy egy ígéret szimbolikus teljesítése, hanem az emberi természet nemes minőségének a végtelen helyreállítása időben és az idő korlátai

felett. A fény és az öröm rituális megjelenítésének egy naptári évre szóló megerősítést kell sugároznia, mert a következő húsvétig nem lépünk ebbe a szimbólumrendbe; azonban helyes értelmezéssel mindez jelen van valamennyi ünnepben.

Európai kultúránk tagadott, mégis egyedülállóan meghatározó jele a keresztt. A nyugati templomok szakrálisból közösségi térré történő sajnálatos és közönséges átalakításának első lépése a torony tetején, vagy az épület kiemelkedő részén elhelyezett keresztt eltávolítása szokott lenni annak érdekében, hogy egyenlő mértékben váljon a közösség valamennyi tagjának életterévé az egykori szent hely. Az embereket erről nem kérdezik meg, hanem feltételezik vagy sugallják az identitás-tagadás hazug logikájának a szükségességét és természetességét. A hely szakralitása megszűnik ugyan, de a Szent számára egykor felajánlott térnek figyelmeztető jelként kell fennmaradnia: nem mi adtuk át az élet Urának, hanem ő ajánlotta fel nekünk, önmagával és az egész teremtetlen létrenddel együtt, a Fiú végtelen áldozatában. Vissza kell adnunk a szent szolgálat számára, helyre

kell állítanunk valamennyi szakrális helyszínt, egészen függetlenül az üdvösség eseményeiben és az örök élet értékében érdekelt hívők feltételezett számától.

Húsvét és a keresztt számunkra nem problémás, zavaró vagy sértő, hanem a remény jele. Az embert a Teremtő végleg kisegítette abból a tévedésből, amit a bűn idegen eseménye okozott, a keresztt nagylelkűségét nem lenne szabad szégyenkezve mellőzni, mert nélküle az emberi természet elveszítette volna eredeti értelmét, az isteni képmás megjelenítését és a boldogságot. Örölnünk kell annak a biztonságnak, amit jelenleg természetesként élünk meg és a keresztáldozat ajándékából számunkra keletkező végtelenséget a feltámadó, megújuló és egyetlen élet győzelmeiként érdemes értékelnünk annak érdekében, hogy részünk legyen benne, kapjunk belőle. Amit kaptunk, adjuk tovább. Ha nem kaptunk semmit, várjunk és kérjük az élet Urát, mert olyan értéket tartogat számunkra, ami kizárólag a mi megváltott személyünk összefüggésében tartalmazza az élet megismert győzelmét minden más felett.